

Нягтлан бодох бүртгэлийн агуулга, суурь ойлголтууд

П.Жаргалтуяа /Доктор(Ph.D), дэд профессор/

Агуулга:

1. НББ-ийн агуулга, зарчим
2. Аж ахуйн нэгжийн зохион байгуулалтын хэлбэрүүд
3. Дансны давхар бичилтийн арга, ангилал, кодчилал
4. ААН-үүд санхүүгийн тайлангаа үнэн зөв тайлагнах үүрэг, ач холбогдол

Дасгал ажил, кэйс

1. Нягтлан бодох бүртгэлийн агуулга

- Санхүүгийн бүртгэл /**Financial accounting**/ гадаад дотоод мэдээлэл хэрэглэгчдэд зориулагдана.
- Зардлын бүртгэл /**Cost accounting**/ Дотоод мэдээлэл хэрэглэгчдэд зориулагдана.
- Удирдлагын бүртгэл /**Managerial accounting**/ Дотоод мэдээлэл хэрэглэгчдэд зориулагдана.
- Татварын бүртгэл /**Tax accounting**/ Гадаад мэдээлэл хэрэглэгчдэд зориулагдана.

1. Нягтлан бодох бүртгэлийн зарчмууд /СТОУС/

НББ-ийн үндсэн зарчмууд /НББ-ийн тухай хуулийн 5.1/

- **Бие даасан байх зарчим**
- **Тасралтгүй байх**
- **Жинхэнэ хэрэгжилтийн /Бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээг хүргэж өгсөн буюу хэрэгжсэн үед нь орлогыг хүлээн зөвшөөрнө/**
- **Мөнгөөр илэрхийлэх зарчим**
- **Хэмжигдэхүйц байх**
- **Зохицох, Уялдаат зарчим**
- **Бодитой байх зарчим, Өртгийн зарчим, Үнэн зөв байх зарчим...,**

НББ-ийн суурь

6.1 Аж ахйун нэгж байгууллага НББ-ээ аккруэл сууриар хөтөлнө.

Нягтлан бодох бүртгэлийн аккруэл суурь гэж мөнгө хүлээн авсан, төлсөн эсэхээс үл хамаара орлогыг олсон үед, зардлыг гарсан үед нь хүлээн зөвшөөрч бүртгэх аргыг хэлнэ.

Санхүүгийн тайлангийн бэлтгэх зарчим

Аж ахуйн нэгж нь санхүүгийн тайлан бэлтгэхдээ дараах үндсэн зарчмыг баримтална.

- Аж ахуйн нэгжийг татан буулгах, үйл ажиллагааг нь зогсоох нөхцөл байдал үүсэхээс бусад тохиолдолд санхүүгийн тайланг **тасралтгүй байх зарчмаар гаргах;**
- Аж ахуйн нэгж нь мөнгөн гүйлгээний мэдээллээс бусад санхүүгийн тайланг нягтлан бодох бүртгэлийн **аккруэл сууриар бэлтгэх;**
- Аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн тайлан нь өмнөх үеийн болон бусад байгууллагын санхүүгийн тайлантай **зэрэгцүүлэх боломжтой байх;**
- Санхүүгийн тайланд материаллаг дүнтэй зүйлсийг тусад нь харуулна. Материаллаг бус дүнтэй зүйлсийг шинж чанар буюу үүргийнх нь дагуу **ижил зүйлсийн дүнтэй нэгтгэн толилуулах;**

2. Аж ахуйн нэгжийн зохион байгуулалтын хэлбэрүүд

Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль /Хуулийн этгээд/

- Нөхөрлөл
- Хоршоо
- Компани
- Сан
- Төрийн бус байгууллага /Холбоо/
- Төрийн байгууллага
- Улсын үйлдвэрийн газрууд

2.Аж ахуйн нэгжийн зохион байгуулалтын хэлбэрүүд, бүртгэлийн онцлог

- **Аж ахуйн нэгж, байгууллагууд /Санхүүгийн тайлангийн маягт, 2017/**
- Мэргэжлийн үнэт цаасны байгууллагууд /Санхүүгийн тайлангийн маягт, 2015/
- Банк /Санхүүгийн тайлангийн маягт, 2015/
- Даатгал / Санхүүгийн тайлангийн маягт, 2015 /
- Төрийн бус байгууллага /Санхүүгийн тайлангийн маягт, 2017 /

3. Дансны давхар бичилтийн систем, дансны ангилал, кодчилал

- НББ-ийн үндсэн тэнцэл

$$\text{Хөрөнгө} = \text{Өр төлбөр} + \text{эздийн өмч}$$

- Хөрөнгө, өр төлбөр, эздийн өмчид гарсан өөрчлөлт бүрийг цаг тухай бүртгэж, мэдээллийг хадгалдаг хэрэгсэл дансыг НББ-д хэрэглэнэ. Дансны давхар бичилт нь ажил гүйлгээг уялдаа, хамаарал бүхий нэг дансны дебетээс нөгөө дансны кредитэд ижил дүнгээр тусгах үйл явц юм. Дансны харилцаа энгийн, нийлмэл хэлбэртэй байж болно. Сургалтанд Т хэлбэрийн дансыг ашиглана.

3. Дансны ангилал, кодчилал

Дансны кодчилал нь тухайн байгууллагын онцлогоос хамаарч хэдэн ч оронтой байж болно. Практикт 4, 6, 8 оронтой жагсаалт гол төлөв хэрэглэнэ. Аж ахуйн нэгжүүдэд НББ-ийн дансны үлгэрчилсэн зааварыг мөрддөг.

Дансны ангилал, кодчилал	
Мөнгөн хөрөнгө	100101
БХХО	130101
Авлага	120401
Бараа материал	140101
Хангамжийн зүйлс	150310
Үндсэн хөрөнгө	200101
Биет бус хөрөнгө	210101
Өглөг	310101
Эзэмшигчийн өмчийн дансууд	410101
Борлуулалт	510101
Өртөг /ББӨ/	610101
Зардал	700101
Олз, гарз	800101
Татвар	900101

Санхүүгийн тайлангууд (хураангуй) “ ААА” компани

Баланс 20x1 он 11 сар 30

мян.төг

Хөрөнгө, эх үүсвэр	Дүн
Хөрөнгө	
Мөнгөн хөрөнгө	271000
Авлага	67000
Бараа материал	120000
Барилга	50000
Тоног төхөөрөмж	250000
Нийт хөрөнгө	758000
Эх үүсвэр	
Өглөг	320000
Энгийн хувьцаа	250000
Хуримтлагдсан ашиг	188000
Нийт ЭХ ҮҮСВЭР	758000

Баланс 20x1 оны 12 сарын 31

мян.төг

Хөрөнгө, эх үүсвэр	Дүн
Хөрөнгө	
Мөнгөн хөрөнгө	38380
Авлага	50000
Бараа материал	160000
Барилга	450000
Тонон төхөөрөмж	150000
Нийт хөрөнгө	848380
Эх үүсвэр	
Өглөг	350000
Энгийн хувьцаа	250000
Хуримтлагдсан ашиг	248380
Нийт ЭХ ҮҮСВЭР	848380

Орлогын тайлан (хураангуй)

20x1 оны 12 сарын 31

мян.төг

Үзүүлэлт	Тайлант үеийн дүн
1. Нийт орлого	800000
2. Нийт зардал	638000
3. ОАТ-ын зардал	1620
4. ТДЦА	160380

Өмчийн ӨӨРЧЛӨЛТИЙГ ТАЙЛАН(ХУРААНГУЙ)

20x1 оны 12 сарын 31

мян.төг

Эхний нэмэгдэл	Хувьцаат капитал	Хуримтлагдсан ашиг	Нийт өмч
	250000	188000	
Нэмэгдсэн			438000
Хасагдсан			
Тайлант үеийн цэвэр ашиг		160380	160380
Ногдол ашиг		(100000)	(100000)
Эцсийн үлдэгдэл	250000	248380	498380

Мөнгөн гүйлгээний тайлан (хураангуй)

20x1 он 12 сар 31

мян.төг

Мөрийн №	Үзүүлэлт	Тайлант үеийн дүн
	Бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн	(232620)
	Мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл	271000
	Мөнгөн хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл	38,380

4. ААН-үүд санхүүгийн тайлангаа үнэн зөв тайлагнах үүрэг, ач холбогдол

- НББ-ийн тухай хуулийн 18.1 заалтанд ААН-ийн удирдлага нь санхүүгийн тайлангаа үнэн зөв тайлагнах үүрэг хүлээсэн байдаг.
- Үнэн зөв тайлагнах зарчим нь НББ-ийн нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдөх зарчимд багтдаг.
- Гадаад, дотоод хөрөнгө оруулагч, зээлдүүлэгчтэй үр дүнтэй, нягт хамтран ажиллах
- Бизнес, үйл ажиллагааны эдийн засгийн үр дүнг үнэн зөв тооцох, бодит шийдвэр гаргах
- Бизнес, үйл ажиллагааны ирээдүйн чиглэл, хандлагыг зөв тодорхойлж, бизнес төлөвлөлтийг зөв хийх
- Бизнесийн нэр хүндээ өндөр байлгах, найдвартай харилцагч, түнш байх
- ААН-үүд нийгэмд чиглэсэн ажил, хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд чухал ач холбогдолтой.

Дасгал ажил, кэйс: “ААА” ХХК

“ААА” ХХК Санхүүгийн байдлын тайлан 20Х2 оны 12 сарын 31

Мян.төг

Хөрөнгө	Дүн	Эх үүсвэр	Дүн
Мөнгөн хөрөнгө	40000.0	Өр төлбөр	
Авлага	50000.0	Өглөг	100000.0
Бараа материал	160000.0	Цалингийн өглөг	50000.0
Эргэлтийн хөрөнгө	250000.0	Урт хугацаат банкны зээл	200000.0
		Нийт өр төлбөр	350000.0
Барилга	450000.0	Эзэмшигчдийн өмч	
Тоног төхөөрөмж	150000.0	Энгийн хувьцаа	250000.0
		Хуримтлагдсан ашиг	250000.0
Эргэлтийн бус хөрөнгө	600000.0	Эзэмшигчдийн өмч	500000.0
Нийт хөрөнгө	850000.0	Нийт эх үүсвэр	850000.0

“AAA” ХХК
Орлогын дэлгэрэнгүй тайлан
 20Х2 оны 12 сарын 31 өдөр

Мян.төг

№	Үзүүлэлт	Тайлант үеийн дүн
1	А. Орлого:	
2	Борлуулалтын орлого (цэвэр)	800,000.0
3	Борлуулалтын өртөг	(200,000.0)
4	Нийт ашиг(алдагдал)	600,000.0
5	Хүүний орлого	200,000.0
6	Нийт ашиг, орлогын дүн	800,000.0
7	Б. Зардал:	
8	Борлуулалт, маркетингийн зардал	250,000.0
9	Ерөнхий ба удирдлагын зардал	150,000.0
10	Санхүүгийн зардал	80,000.0
11	Бусад зардал	140,000.0
12	Үндсэн бус үйл ажиллаганы олз, (гарз)	
13	Нийт зардал	620,000.0
14	В.Ашиг	
15	Татварын өмнөх ашиг	180,000.0
16	Татвар (10%)	18,000.0
17	Татварын дараах цэвэр ашиг	162,000.0

“AAA” ХХК

Өмчийн өөрчлөлтийн тайлан

20Х2 оны 12 сарын 31 өдөр

мян.төг

	Хувьцаат капитал	Нэмж төлөгдсөн капитал	Хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл	Гадаад валютын хөрвүүлэлти йн нөөц	Эздийн өмчийн бусад хэсэг	Хуримтлагдсан ашиг	Дүн
20Х1 оны 12 сарын 31-ний үлдэгдэл	250000.0					88000.0	338000.0
НББ-ийн бодлогын өөрчлөлт, алдааны залруулга							
Залруулсан үлдэгдэл							
Тайлант үеийн цэвэр ашиг						162000.0	162000.0
Бусад дэлгэрэнгүй орлого							
Өмчид гарсан өөрчлөлт							
Зарласан ногдол ашиг							
Дахин үнэлгээний нэмэгдлийн хэрэгжсэн дүн							
20Х2 оны 12 сарын 31-ний үлдэгдэл	250000.0					250000.0	500000.0

“AAA” ХХК
Мөнгөн гүйлгээний тайлан
20Х2 оны 12 сарын 31

Мян.төг

Мөрийн №	Үзүүлэлт	Тайлант үеийн дүн
1	Үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ	
	Бараа борлуулсан, үйлчилгээний орлого	241,000.0
	Ажиллагчдад төлсөн	(17,000.0)
	Бараа материал худалдан авахад төлсөн	(40000.0)
	Түлш шатахуун, тээврийн хөлс, сэлбэг хэрэгсэлд төлсөн	(15,000.0)
	Үндсэн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн	169000.0
2	Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ	
	Барилга худалдаж авсан	(400000.0)
	Тоног төхөөрөмжөө худалдсан	100000.0
	Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн	(300000.0)
3	Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ:	
	Ногдол ашиг төлсөн	(100000.0)
	Санхүүгийн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн	(100000.0)
4	Валютын ханшны зөрүү	
5	Бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн	(231000.0)
6	Мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл	271000.0
7	Мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл	40,000.0

Санхүүгийн тайлангууд (хураангуй), "ААА" компани

Баланс 20x1 он 11 сар 30

Хөрөнгө, эх үүсвэр	Дүн
Хөрөнгө	
Мөнгөн хөрөнгө	271000
Авлага	67000
Бараа материал	120000
Барилга	50000
Т оног төхөөрөмж	250000
Нийт хөрөнгө	758000
Эх үүсвэр	
Өглөг	320000
Энгийн хувьцаа	250000
Хуримтлагдсан ашиг	188000
Нийт эх үүсвэр	758000

Баланс 20x1 оны 12 сарын 31

Хөрөнгө, эх үүсвэр	Дүн
Хөрөнгө	
Мөнгөн хөрөнгө	40000
Авлага	50000
Бараа материал	160000
Барилга	450000
Тоног төхөөрөмж	150000
Нийт хөрөнгө	850000
Эх үүсвэр	
Өглөг	350000
Энгийн хувьцаа	250000
Хуримтлагдсан ашиг	250000
Нийт эх үүсвэр	850000

Орлогын тайлан (хураангуй) 20x1 оны 12 сарын 31

Үзүүлэлт	Тайлант үеийн дүн
1. Нийт орлого	800000
2. Нийт зардал	638000
3. Цэвэр ашиг	162000

Өмчийн өөрчлөлтийн тайлан(Хураангуй) 20x1 оны 12 сарын 31

	Хувьцаат капитал	Хуримтлагдсан ашиг	Нийт өмч
Эхний үлдэгдэл	250000	188000	438000
Нэмэгдсэн			
Хасагдсан			
Тайлант үеийн цэвэр ашиг		162000	162000
Ногдол ашиг		(100000)	(100000)
Эцсийн үлдэгдэл	250000	250000	500000

Мөнгөн гүйлгээний тайлан (Хураангуй) 20x1 он 12 сар 31

Мөрийн №	Үзүүлэлт	Тайлант үеийн дүн
	Бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн	(231000)
	Мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл	271000
	Мөнгөн хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл	40,000

Анхаарал хандуулсанд баярлалаа